

Милош Петковић
Антон Иванович Лесков

ВЕШТИЦА ИЗ
СТРАШИЛОВА

Memento mori

PORTALIBRIS

Милош Петковић
Антон Иванович Лесков
Вештица из Страшилова
Memento mori

Copyright © PortaLibris, 2017.

Сва права задржана укључујући право на репродукцију
у било ком облику у целости или делимично.

„И у шуму кренух да изљубим ум... И да пронађем душу...”

„Свака сличност са стварним личностима у овом роману је не-намерна или случајна, осим у неколико случајева. За креирање лика Веље Змајевића послужио је велики пријатељ обојице аутора Драган Палачковић из Новог Сада. Исти је случај и са Вилимом Радуловићем (Вили Хаџић из Ниша), оцем Иваном (Иван Нисингер), док су Даница и Предраг стварне личности које, нажалост, више нису међу живима. Треба рећи да је и Игор Крстић, аутор насловнице, дао допринос креирању ликова из приповести која следи. Неки људи заслужују да се нађу у улогама књижевних ликова, као што и неке књиге имају ту част да се у њима, на један волшебнички начин, нађу стварне личности.”

Memento mori је латинска изрека која има следећа тумачења: „Сети се да си смртан”, „Сети се да ћеш умрети” и „Сети се своје смрти”.

Ову књигу, њре свих, њосвећујем свом драјом колеџи и њријатељу Анџону Ивановичу Лескову. Да ниј`е њеџа, не би било ни ове њриче која следи. Браџе мој њо њеру, часџи је њознаваџи џе, а њисаџи с њобом роман – за џо још нису измислили њраву реч. Даље, књигу њосвећујем екиџи из Сџрашилова, Драџану Палачковићу, Вилију Хаџићу, Иџору Крсџићу, Зорану Поџовићу, Ивану Нисинџеру (у наџомену нас двоџице ауџора њоменућемо и оне на чију адресу иде наша велика, искрена захвалносџи). И, за крај, кварџеџу њуди који су уџици на џо какав ћу у живоџу биџи: Рисџи и Мирџани Дековски и Предраџу и Даници Пеџковић, и мојој малој Нини, која ће ме, у њриџоведању њрича, једној дана сиџурно надмашиџи. За џај њренуџак живим и збој џој њренуџка њосџојим.

Искрено, Ваш
Милош Пеџковић
(џисац и њриџоведач)

Сџранице несвакидашњеј доживљаја џруџе добрих њуди њосвећујем свим чесџиџим, креаџивним, машџовиџим и верујућим њојединцима, који својом свакодневном храброшћу њошџеној живљења дају наду да зло не може да њревлада. Захвалан сам на њдрџици коју су ми њружили чланови моје њородице, мој књижевни браџи близанац, часни џосџодин Милош Пеџковић, џе изузетни њуди и домаћини Расинској и Нишавској окрџа у њредивној земљи Србији.

Срдачно
Анџон Иванович Лесков

ПРОЛОГ

„Да би зло победило, потребно је само једно – да добри људи ништа не учине”, Едмунд Бурк

Бабунска војска

(јануар 1329. године, Дабарска епархија)

Ноћ је прекривала гребен између две реке као велика рука којом непознати горостас прекрива праменове своје шумовите косе. Месец је престрашено тражио заклон иза снежних облака. Понеки звук ноћних грабљивица нарушио би тишину, која је попут окова стезала долину испуњену шумећим Лимом. Вечити ноћобдија сова с пажњом је пратила кретање малог глодара, кога је глад натерала да напусти своје склониште испод трулог пања дивље леске. Спремна за напад на плен, сова се устремила на своју малену жртву, али је инстинктивно одустала од лова. Брзином која јој је сачувала опстанак, ноћна птица је направила хитар заокрет и нестала у лавиринту испреплетаних грана оголелог дрвећа. Пољски миш шмугнуо је испод хрпе опалог лишћа, које му је под снежним покривачем пружио ново уточиште. Свој спас дуговао је већем злу од сове. Људима.

Као ударац бичем, одсуство звука прекину крцкање границе на коју је стала нога извиђача истурене чете босанског бана Стјепана Другог Котроманића. Банов војник нехотице је

преплашио сову, чији је лепет крила привукао пажњу прилике погнуте иза невеликог комада стене прошаране снежним наносом. Скривени незнанац је погледом испитивао наизглед пуст оближњи дрворед. Лепет совиних крила наговестио му је присуство наоружаног човека. Нечујно, он клизну дубље у шуму и опази још два војника, који су бочно обезбеђивали свог већ опаженог саборца. Однекуд налете ветар и подиже прегршт снега на војнике, који рукама заклонише очи. Готово истовремено, тихи посматрач нагло искочи из снега, нађе се иза леђа војницима и хитну два бодежа. Погођени у вратове, они се стровалише на хладну земљу испустивши лукове и стреле, које су до малочас били спремни да одапну на непријатеља. Тупи ударци њихових тела натераше извиђача да се окрене, али последње што је могао да види био је врх стреле одапете из лука једног од његових убијених сабораца. Стрела му проби очну дупљу и он стиже да се обема рукама ухвати за лице пре него што испусти душу у близини обале Лима. Изузетно вешто, непознати извуче ножеве и стрелу из беживотних тела својих противника, одвуче њихове лешеве у оближњу дољу и брзим покретима руку прекри их грањем. Потом нанесе снег преко локвица крви и откотрља се преко трагова својих стопа у белом покривачу како би их прикрио, а затим се нечујно сакри на своју почетну позицију са које се поново загледа у тмину шуме. После неколико тренутака он испусти три једнака хука опонашајући сову, као да јој захваљује на ненаданом савезништву.

На суседној речној обали стрелац младог краљевића Душана прошапута копљанику из ноћне страже: „Убио је тројицу. Сигурно су били извиђачи.”

„Вешт јуноша, признајем. Он је казна за погане бабуне¹”, одврати му копљаник, па додаде озлојеђено: „Манастир нам срушише, три лета нам овде зло чине, крста ми, крај ћемо томе учинити.”

¹ *Израз којим је краљ Милутићин називао јеретике, а посебно бојумиле као чланове Цркве босанске*

Заповедник чете банове војске убрзо откри да се три његова борца, које је упутио у извиђање српских положаја, нису вратила. Не губећи време, он посла гласника самом бану, који гневно нареди покрет свих чета са којима је кренуо у напад на снаге краља Душана.

Није се још борио њај младац. То ми је њредност, помисли бан босански и поведе своју војску према Лиму. У освит зоре банове трупе избише на речну обалу, када их дочека киша стрела са гребена Борје, што се надвисио између Лима и Увца. Погођени војници попадале као да им је неко извукао тло под ногама. Неки од коњаника из редова банових властелина беху избачени из седла, те се нађоше под копитама својих преплашених и рађених коња. Убитачни таласи стрела са Борја односили су животе банових војника, који заклон потражише у шуми повлачећи се са речне обале. Први сунчеви зраци обасјаше застрашујући налет Душанове коњице, која, прегазивши Лим на газовима утврђеним још прошле ноћи, сада из два правца удари бочно на банове пешаке и коњанике. Котромановићеви стрелци покушаше да формирају линију и осујете коњички напад, али им засмета сунце које их заслепи. Бан виде да је враг однео шалу и ободу коња у намери да се спасе. Изненада, непозната прилика извири иза једног бора и нација стрелу право на бана, који таман што се домогао пропланка. Стрела фијукну између стабала, али се банов коњ спотаче и, збацивши свог јахача, прими стрелу уместо њега.

Храсија ми!, љутито у себи помисли тајанствени Душанов стрелац. Бан брзо устаде, а до њега дојаха један од његових племића и даде му свог коња. Стјепан Други Котроманић одјаха у спас са бојног поља, његов пожртвовани властелин погибе од следеће стреле, а краљ Душан однесе своју прву војну победу.

Два монаха стајаху на гребену и, прекрстивши се, погледаше у рушевине свог манастира, испред ког су посматрали битку.

„Брате мој Никола”, тихо, али радосно рече један од њих. „Спасе нас млади краљ.”

„Божја воља, брате мој Владиславе. Божја воља”, каза више за себе други монах и, додирнувши преостали зид манастира, посвећено изусти: „Ваља нам дом Божји изнова подићи. Безбожни бабуни више неће овде рушити наше светиње.”

Предсказање

(јул 1330. године, о Свeйџом Панџелејмону, Велбужд)

Високо у крошњи стасите букве, готово при самом њеном врху, очи двадесетогодишњака нетремице су испитивале пространо поље, до кога је водило још пар десетина метара шумског појаса. Младићева војничка одежда зелене боје чинила га је неприметним. Седећи на две блиске гране, ослоњен о дебло, на висини од близу двадесет метара, притајени осматрач погледом је пратио покрете ратника бугарског цара Шишмана, који су управо делили плен из скорашњег пљачкашког похода на повратку из оближњег насеља.

У последње време њихови упади на српске земље били су извор брига Старог краља². Морао је нешто да предузме. Знао је то. Ипак, чекао је појачање, што је његов бугарски противник разумео као неспремност за борбу.

Жира ми, Слейи³ не би смео више да чека, закључи у себи млади извидник. Колико сујџра мораћемо да их најаднемо. Пљачка их је расиусџила. Број им неће џомоћи.

Са првим знацима сутона, младић се низ гране опрезно спусти на пар метара од травнатог, неравног тла на које доскочи једва чујно. Сасвим тихо, он се упути ка српској предстражи, коју су чинила четири стрелца и три пешадинца наоружана краћим мачевима. Чучну иза једног већег грма шипка и огласи се као шумска шљука. Понови цвркут још једном и недуго затим зачу истоветан одговор. Отпузавши трагом звука, убрзо угледа своје саборце како скривени у густојш вребају замишљеног непријатеља.

² Према истџоријским изворима, ово је био уобичајени назив за оца Душана Силној.

³ Према истџоријским изворима ово је био надимак оца цара Душана, који је џо налоу свој оца а Душановој деде делимично ослејљен.

„Шта велиш? Шта виде?“, упита га постарији брадати војник не померајући се из заклона.

„Деле отето. Бројни су. Јачине десет чета“, шапатам одговори младић.

„Коњаници? Где су?“, дочека га питање једног од стрелаца, на чијем лицу беше дугачка бразготина, која се протезала од леве јагодице до гркљана.

„Не видех“, кратко му рече извиђач.

„Значи, још из Трнова нису кренули“, замишљено закључи брадати борац.

„Не мора бити, стари“, равнодушно се у разговор укључи стрелац без десног увета, па изнесе своју претпоставку: „Могуће је да су у Земену приправни.“

„Мој Радоје“, обрати се брадати ратник свом једноухом другу и додаде: „Бога ми, добро је што си без увета на Дрини остао, а не без главе.“

„Слушај, Дојчило“, љутну се стрелац Радоје упитавши: „Да су ме тада бабуни убили, ко би ваше главе сада сачувао?“

„Де, де“, помирљиво рече стари Дојчило, па нареди осматрачу: „Дете, по’итај де, до логора, те рекни Алеману⁴ за ово.“ Без речи младић отрча у мрак, а Радоје погледа за њим уздахнувши: „Ви’ш ти што ти је младос’, трчи к’о недосољен.“

„Тај недосољени ти је друго уво спасао код Борја“, обрецну се на Радоја пешадинач са повезом преко левог ока, нешто млађи од Дојчила.

„Ма немо’, Дулиша“, процеди увређено Радоје. „К’о да ја не знам ко је Крстан.“

„Ђу’де тамо!“, просикта Дојчило. „Оћете ли да нас они врагови чују?“

* * *

⁴ Мисли се на немачке рифере, који су чинили личну гарду Душиана Силној.

Крстан стиже до логора српске војске испред кога га заустави стража. Високи копљаник строго му нареди: „Кажи реч!”

„Јасика”, брзо му одговори Крстан.

„Пролази!”, готово му одбруси стражар. Крстан уђе у логор и крете ка омањем шатору, испред кога је тињала ватра. Шатор беше жуте боје, која се као позлата пресијавала под титравом светлошћу скромног логорског пламена. Поред ватре стајаше висок ратник дуге плаве косе, чији праменови су досезали до рамена. Он се окрете ка Крстану, па га упита: „Какфа фест доноси оно?”

Крстан му исприча све што је видео преневши му и утиске предстраже. Високи борац обрати се једном од голобрадих момака, који су чували коње: „Ти донети моја опрема. Ја брзо морала код млади господар.”

„Чудни су ти ови Алемани...”, промрмља себи у браду штитоноша, док је Крстан хитао натраг ка скровишту предстраже.

* * *

Како само ударају ови Лајини⁵!, усхићено је под налетом адресалина у себи мислио млади краљ Душан. Сунце је достигло зенит, а на пољу испред Велбужда немачки и каталонски тешко оклопљени коњаници јуришали су по трећи пут на умаласане редове ратника бугарског владара Шишмана. Копљима и мачевима кидисали су на ускомешаног противника, док је сваки њихов налет остављао за собом све више лешева и одсечених удова посрнулог непријатеља. Изненада, затруби бојна труба Душанове војске и његова коњица се сручи са узвишице, на којој је била у приправности, те предвођена својим младим краљем удари у средиште бугарске војске. Удар беше страховит. Одблесци сунца поигравали су на замахнутим топузима, исуканим мачевима, истуреним копљима. Крв је липтала посвуда. Ужаснут и страхом

⁵ *Мисли се на немачке и каталонске оклопнике, који су чинили тешку коњицу краља Душана у бици код Велбужда.*

обезглављен противник покушао је паничним бегом да се спасе трчећи без икаквог реда, заувек напуштајући борбени поредак. Сам бугарски заповедник окрете свог коња и покуша да се спасе галопом према оближњој шуми.

Убиће ме Трибали⁶!, беше мисао која је као ужарено гвожђе притискала уплашени ум цара Шишмана. Сетио се предсказања да ће умрети на *новој земљи*. Тада је веровао да ће га смрт стићи после освајања српских области. *Само шуме да се домој-нем*. Његово надање би нагло прекинуто падом с коња, чији врат је непогрешиво погодила Крстанова стрела. Стрелци из предстраже, по нарочитој заповести Душановој, пратили су кретање бугарског цара са задатком да га ране и заробе. Зато беху постављени уз обод шуме у позицији да са бока ликвидирају непоследну Шишманову пратњу, а њега онеспособе и ухвате. Ипак, Шишман некако доспе до шуме и нестале им с видика. Крстан потрча за њим, али најпре угледа неколико српских војника како рањени леже, грчевито стежући оружје.

„Издржите браћо!”, охрабри их Крстан. „Победили смо Мизе⁷!” Потом хитро одјури низ шумску стазу. Не прође дуго, а он зачу шум који као да је допирао одасвуд: *Деесснооо... деесснооо*. Он инстинктивно погледа удесно и угледа шлем, одбачен и остављен поред једног јавора. Опрезно се приближио и поново чуо онај шум како га упозорава: *Паазззззз!* Брзином мисли одскочио је у страну, а поред њега паде Шишман, испустивши мач. Без размишљања, Крстан ногом одгурну мач и свеза руке Шишману, остављајући га да лежи на стомаку. У близини се зачу топот коњских копита. Крстан спази српски стег како се примиче између грана. Одмах се склони иза једне леске, одакле виде где Душанов коњаник зароби Шишмана и погура га испред себе ка излазу из шуме. Коњаник би зачуђен што нађе бугарског цара везаних руку, али то своје откриће остави само за себе.

⁶ *Израз који је бугарски цар Шишман, према историјским изворима, користио за Србе.*

⁷ *Израз којим је краљ Душан називао Бујаре*

Син шуме

(мај 1344. године, Стефанијана, залеђе Халкидикија)

Сунце позног маја знојило је сапи коња гоњених мамузама бораца одреда тешке коњице господара Прељуба. Знао је да не сме да изневери свога краља Душана, који му је поверио важан задатак.

Поведи момке, Прељубе, мој војводо! Са одредом удари на варваре иде јод да их срејнејше!, бубњале су у његовим мислима речи заповести. Из Зихне су изјахали у рану зору и после нешто мање од сат времена лаганог каса избили на плаветну Струму. Њене немирне воде успориле су њихове напоре да се што пре домогну утврђеног места Градац. Искористивши речне плићаке у рано преподне војвода Прељуб нађе се са својим коњаницима на другој речној обали и не прође дуго кад дојашаше до пута што је водио у Градац. Ту на кратко одморише коње, проверише оружје, окрепише се свежом водом и кретоше пут Стефанијане. Тамо негде налазило се више стотина селџучких морнара емира Умура, који су после пораза на мору спас потражили у залеђу Халкидикија. Њихове лађе уништили су витезови јовановци, кипарска флота и Млечани и право је чудо да су уопште успели да се домогну обале. Сада су бежали ка Дарданелима у сигурност уточишта територије свог византијског савезника Кантакузина.

Негде пред подне Прељубов одред налете на групицу Селџука, која се брзо кретала ка једном шумовитом брегу тик уз Стефанијану. Прељуб посла четири коњаника да извиде ситуацију и покушају да утврде број противника. Сува земља Халкидикија пуцала је под топотом копита коња српске извиднице. Златастобела боја тла, ту и тамо, беше дом ниском растињу и реткој трави. Испред Прељубових ратника пружао се Струмски залив, док се десно од њих беласала језерска вода Волвија. Прекањени борци закључише да су Селџуци свакако отрчали лево ка пошумљеном

брегу. Ободоше коње и угледаше последње међу одбеглим турским морнарима како се хитро пењу уз брег и затим нестају у високом жбуњу, које је чинило претходницу шуме. Један од извидника одмах се врати ка главнини одреда, док су остала тројица пажљиво осматрала могуће покрете непријатеља скривеног на брегу. Не прође дуго, а Прељуб са својим момцима дојаха подно шумовитог брега, који је својим зеленилом одударео од светло-смеђе боје тла изнад кога се уздизао.

Коњи не моју узбрдо, сѣрмо је..., невољко закључи Прељуб. „Момци, морамо горе, да нам не утекну!” викну он громко и сјаха. То спремно учинише и остали. Већина пође за Прељубом, а преостали остадоше уз коње.

Храсџа ми!, љутио се у себи Крстан. *Овај оклој ми само смеџа!*, негодовао је, док се пео уз стрмину. Међу првима, Крстан се нађе на брегу и мачем удари по жбуњу. На његово изненађење турски морнари не беху тамо. Он потрча уз ивицу брега и угледа их како стрчавају низбрдо у намери да преваре српске ратнике. То опази и Прељуб, па брзо командова силазак. Али, би прекасно. Селџуци су били лако одевени у широке морнарске панталоне и кошуље. Знатно бржи од својих оклопљених противника, они на препад поскакаше на остављене коње Прељубовог одреда и нападоше њихове чуваре. Тешки Прељубови коњаници нису имали избор до да се без коња упусте у борбу са много окретнијим Селџуцима. Многи од њих погибоше посечени сабљама турских морнара. Док је главнина одреда сишла са брда, Селџуци су на коњима Прељубових ратника већ бежали као истоку и спасоносној Тракији.

На другој страни брега, која је гледала ка плавом хоризонту Егеја, Крстан је започео борбу са неколико турских морнара, који нису успели да изађу из грмља. Залутавши у шибљу они натрчаше на Крстана, који одби прве нападе себи најближих Селџука. Знао је да не може да укрсти свој мач са пет турских димискија, па се хитро окрете и потрча у правцу шуме, од које га је делило тек двадесетак метара. Вешто се провлачивши кроз жбуње, носећи

сву тежину свог оклопа, Крстан напросто ускочи у шуму и нађе заклон у сенци неколико храстова. Селџуци љутито кренуше за њим. Бес им је ускратио разумно просуђивање. Жеља да га посеку беше јача од опреза. Утрчаше за њим у шуму... У непознато...

* * *

Крстан тихо спусти оклоп на меко шумско тло посуто пузавицама и папрати. Недостајали су му лук и стреле. Знао је да је одред изгубио битку варком турских морнара и био је огорчен због тога. Сазнање пораза и преваре натерало га је да још јаче стегне свој двосекли мач. Када га Селџуци прођоше, он таман хтеде да их нападне и замахне мачем кад му се учини да чује шуштав и једва разговетан глас: *Ссииннееее...*

Стаде као укопан. *Као да мене зове...*, учини му се. Селџуци ништа нису чули, настављајући гневно кроз шуму. Из необјашњиве потребе Крстан стави руку на храстову кору и осети струјање, које га проже целог. Изненађено, он испусти гласан узвик. Турци се окренуше и потрчаше према њему. Дођоше до места на коме је стајао, али зби се чудо. Не видеше га. Крстан је запањено посматрао Селџуке, који стоје на дужину сабље испред њега и траже га погледом.

Они ме не виде! Ово није мојуће..., збуњено је покушавао да схвати.

„Мустафа, где је неверник?“, упита срдито један од Селџука.

„Где год да је, нека осети моју силу!“, бесно одговори Мустафа и замахну сабљом право на Крстана, мислећи да ће засећи стабло старог храста. У делићу секунде, пре него што је оштрица засекала невидљивог Крстана, храстова грана удари по глави Мустафу и откиде је. Мустафино обезглављено тело стајаше још који тренутак усправно, док је крв ритмично шикљала из остатка његовог врата. Скамењени од страха, четворица турских морнара испустише своје оружје и забезекнутим погледима испратише пад Мустафиног леша на лиснати жбун. После неколико трзаја Мустафино тело се заувек умири. У трену силовита

киша жирева засу Селцуке. Од њених удара некима испадоше очи из дупљи, док другима беху пресечене вене на вратовима. Обливени крвљу, турски морнари вртели су се у круг као да су у пакленом рингишпиљу. Недуго затим попадаше на земљу, док су им се тела грчила у несносним боловима. Њихови језиви крици испунише шуму.

Крстан, иако у чуду, с љубављу загрли храст, а шапат прође храстовим гранама: *Сссииннеее... ммооој... ннеее... бооој... сеее...*

Наступи потпуна тишина. Тела мртвих турских морнара лежала су унакажена, уминули су њихови последњи јауци. Крстан погледа око себе. Осетио је прилив огромне снаге, иако није могао да помери ниједан део тела. Зачудо, није му сметао црвендаћ, који је слетео на њега. Однекуд се појавила и паукова мрежа испод његове руке. Тонуо је у сан, док га је храстово лишће миловало по челу. Последње што је чуо, док га је храстова кора заштитнички нежно прекривала, беше: *Храаасстїоооолиичееее... ссииннеее... мооој...*